



ISSN: 3060-4613



MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI



O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti



No6(5)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal



MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI



Elektron nashr. 240 sahifa,
16-iyun, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woogyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Tinglovchilarga axloqiy-estetik tarbiya berishda notiqlik madaniyatini shakllantirishning samaradorlik ko'rsatkichlari	10
<i>Fazliddin Abdunabiyevich Abdurazaqov</i>	
Professor-o'qituvchilarning ilmiy-pedagogik salohiyatini xalqaro mezonlar asosida rivojlantirish yo'llari	15
<i>Maxmudov Qudratbek Shavkat o'g'li</i>	
Orfografik kompetensiyaning mohiyati va boshlang'ich sinflarda shakllanish bosqichlari	21
<i>Abduvaliyeva Nodira Alisherovna, Mo'minjonova Gulnoraxon Abdupatto qizi</i>	
Tabiiy fanlarni o'qitishda uch o'lchamli vizualizatsiyalarning boshlang'ich ta'limdagi ahamiyati	25
<i>Nabijonova Feruza Valijon qizi</i>	
Loyiha texnologiyasi asosida bo'lajak o'qituvchilarda ijtimoiy tashabbuskorlikni rivojlantirish mazmuni	28
<i>O'rinova Nilufar Muxammadovna</i>	
Sinfdan tashqari o'qish darslarida badiiy asar bilan ishlashning kompetensiyaviy yondashuv asosidagi metodikasi	32
<i>Qilichova Billura Yorqinxuja qizi, Homidov H. K.</i>	
Kasbiy-kommunikativ madaniyat fenomenining pedagogik talqini va rivojlanish tendensiyalari	37
<i>Tashpulatova Nodira Olimjon qizi</i>	
Tabiiy fanlarni o'qitishda kompetensiyaviy yondashuv	41
<i>Umbarova Nasiba Xolboy qizi</i>	
Xorijiy tillarni o'rganishda shaxs nutqining shakllanishida psixolingvistikaning ahamiyati	44
<i>Ahmedov Shavkat Asadilloevich, Ataboev Navruz Ilhombek o'g'li</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matnni tushunish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi (PIRLS dasturi misolida)	47
<i>Abduraxmanova Charos Burxanovna</i>	
Lesson Planning in English Language Teaching at Technical Universities	51
<i>Aitbaeva Nursuliu Tairbekovna</i>	
Lingvistik intellekt asosida individual o'qitish yondashuvining samaradorligi	55
<i>Allanazarova Sadoqat Azimovna</i>	
Xorij tadqiqotlarida zamonaviy oila transformatsiyasida farzandlar taraqqiyotining ijtimoiy-psixologik asoslari	59
<i>Bo'riyeva Mahbuba Shavkatovna</i>	
Теоретико-методологические подходы к изучению эмоциональных концептов в литературе: (на материале английских и немецких фразеологизмов)	63
<i>Сайёра Улашевна Тагаева, Азиза Анкаевна Уразкулова</i>	
The Importance of Forming a Schedule for High School Students	67
<i>D. T. Atabayeva, X. I. Abduraymova</i>	
Milliy cholg'u ansambllari orqali o'quvchilar musiqiy dunyoqarashini shakllantirish	70
<i>Dadamirzayeva Gulshanoy To'lanjon qizi</i>	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida ma'naviy-axloqiy tarbiyaga yondashuvning texnologik xususiyatlari ...	75
<i>Jumanov Sherzod Saloyevich</i>	
Adabiyot darsliklari uchun yangi o'zbek adabiyoti namunalarini saralashning ilmiy-metodik asoslari	78
<i>Musaboyeva Zulfira Iqboljon qizi</i>	
Maktab geometriyasida ko'pyoqlilar mavzusini o'rganishning innovatsion usullari	83
<i>Pirlepesov Umrbek Baxtiyor o'g'li</i>	
Generativ AI vositalarining mustaqil ta'lim jarayonidagi didaktik funksiyalari	86
<i>Qahramonova Xumora Qahramonovna</i>	
O'quvchi-sportchilar uchun individual mashg'ulot yuklamalarini avtomatik rejalashtirish va optimallashtirish imkoniyatini yaratish ahamiyati	91
<i>Qosimov Faxriddin Jo'raqulovich</i>	



Когнитивный диссонанс как социально-психологический феномен в контексте высшего образования: теоретический анализ	95
Мансурова Гульмира Рафазловна	
Регуляторный произвол или необходимый порядок? Влияние новых регуляторных механизмов на свободу расследовательской журналистики	101
Рауфова Озода	
Qizlar tarbiyasida mahalla–oila–maktab hamkorligi mexanizmlari	105
Choriyeva Dildora Ismat qizi	
Oliy ta'lim muassasalarida jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini individuallashtirishning samaradorligi: kompetensiyaviy yondashuv asosida	109
Tangriyev Abdulkarim Tovashevich	
O'qish savodxonligi darslarida matn bilan ishlash orqali o'quvchilarda muammoli vaziyatlarni hal etish ko'nikmalarini rivojlantirish texnologiyasi.....	114
Boymurodova Nodirabegim Bahodir qizi	
Raqamli transformatsiya sharoitida STEAM ta'limi orqali talabalarda tanqidiy fikrlash kompetensiyasini shakllantirish	120
Kozimova Mehriniso Akbarali qizi	
Oliy ta'limda kvest texnologiyasi yordamida fizika fanining murakkab tushunchalarini o'zlashtirish samaradorligini oshirish metodikasi.....	125
O'rinboyeva Kumushoy Sultonbek qizi	
Tasvirlarga raqamli ishlov berish texnologiyalari va ularning amaliy qo'llanilishi	129
Sharipov Nodir Botir o'g'li	
Management of Medical Emergencies in Outpatient Dental Clinics.....	133
Adurazzoqov Kamoliddin, Umarov Maruf, Buzrukhoda Javohir	
Psixologik farovonlikning asosiy komponentlari, ta'sir qiluvchi omillar va zamonaviy baholash usullari	138
Aliyev Samariddin Murotali o'g'li	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari	142
Boymurodova Sadoqat Istam qizi	
O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimi.....	146
Gadoymurodova Kamola Sunnatullojeva	
Oilada bola tarbiyasining ahamiyati va uning shaxs kamolotiga ta'siri	151
Galdiyeva Mehribon Durdiyevna, Oilimova Mushtariy Xaydarali qizi	
Art-pedagogika vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarida estetik dunyoqarashni shakllantirishning pedagogik ahamiyati	154
Gulboyev Akbar Tuxtyayevich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy tadbirlar orqali vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish	158
Homidov Husniddin Kupaysinovich, Yusupova Gulzor Yunusjon qizi, Norbekova Sevinch Musurmon qizi	
Bone-Grafting Materials in Oral Surgery: Classification, Biological Properties, and Clinical Application	161
Jumaqulova Mashhura Alishevovna, Buzrukhoda Javohir Davronovich	
Mediatsiya va o'qib tushunish kompetensiyasi o'rtasidagi o'zaro aloqadorlik	166
Karimova Dilyoraxon Raximjon qizi	
Using STEM Technologies to Foster Rational Thinking in the Dentistry	169
Khonimqulov Javlon, Burkhonova Zarafuz	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini montessori metodikasi vositasida til o'rganish ko'nikmalarini shakllantirish usullari modeli.....	173
Mahbuba Yusupova Rustam qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda tayanch kompetensiyalarni integrativ yondashuv asosida shakllantirish metodikasining samaradorligi.....	177
Nasimova N. Q.	
Analysis of Scanning Techniques Used in Orthodontic Dentistry	182
Nasrullayev Javlonbek Ta'atonovich, Rahimberdiyev Rustam Abdunosirovich	
Zamonaviylik - ta'lim konsepsiyasida asosiy mezon sifatida	187
Ochilova Gulnoza Odilovna	

MUNDARIJA SOÐERJANIE CONTENTS

O'qish savodxonligi darslarida xalq og'zaki ijodidan foydalanish metodikasi	191
<i>Qahhorova Sojida Bahodir qizi, Zokirov Javoxir G'aybullo o'g'li</i>	
Diqqat va xotira jarayonlarida raqamli texnologiyalarning roli	196
<i>Salomova Nargiza Sattorovna</i>	
Talabalarda kasbiy refleksiya rivojlanishiga ta'sir etuvchi psixologik omillarning empirik tahlili.....	200
<i>Shukurova Nargiza Ikramovna</i>	
Gimnastikachi qizlarda egiluvchanlik jismoniy sifatini rivojlantirish jarayonida shikastlanishlarning oldini olish	205
<i>Sultanova Musharafxon Xudoyqul qizi</i>	
Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda ekologik bilimlarni raqamli texnologiyalar yordamida rivojlantirish...	210
<i>Sayfetdinova Dildora Ikramitdinovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishida shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari, imkoniyatlari va yo'nalishlari	216
<i>Uralova Nurxon Maxadovna</i>	
Naqshbandiya qadriyatlarini bo'lg'usi o'qituvchi shaxsini shakllantirishdagi o'rni.....	220
<i>Xalmuxamedova Maxbuba Aslanovna</i>	
Boshlang'ich ta'limda raqamli texnologiyalardan foydalanishning ilmiy-metodik asoslari	223
<i>Xo'jamberdiyeva Maftuna Norqobilovna, Sanaqulova Sevinch Baxtiyor qizi</i>	
Developing Logical Thinking via the Use of STEM Technology	226
<i>Yarmuhammedov Nabijon Navruzovich, Burkhonova Zараfruz</i>	
Jismoniy tarbiya darslarida innovatsion metodlardan foydalanishning ahamiyati	229
<i>Yo'ldoshboyeva Zulfiya Ravshan qizi, Jumayev Abdilxakim Turdiyevich</i>	
Значение предмета физического воспитания и спортивной метрологии в физическом воспитании молодежи	233
<i>Маматкулов Равшанжон Солижонович</i>	
Аксиологические аспекты диалога культур в романе Сухбата Афлатуни "Рай Земной"	237
<i>Чернова Татьяна Алексеевна, Худойназаров Сардорбек</i>	

DIQQAT VA XOTIRA JARAYONLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING ROLI

Salomova Nargiza Sattorovna

Buxoro davlat pedagogika instituti psixologiya kafedrasida o'qituvchisi,
psixologiya bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqamli texnologiyalarning inson psixikasiga, xususan, diqqat va xotira jarayonlariga ko'rsatayotgan ijobiy hamda salbiy ta'sirlari tahlil qilinadi. Axborot oqimining jadallashishi natijasida yuzaga kelayotgan "klipcha fikrlash", diqqatning tarqoqligi va "raqamli amneziya" kabi fenomenlar yoritilgan. Shu bilan birga, zamonaviy texnologiyalardan kognitiv qobiliyatlarni rivojlantirishda qanday unumli foydalanish mumkinligi bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: raqamli texnologiyalar, diqqat, xotira, kognitiv rivojlanish, raqamli amneziya, multitasking (ko'p vazifalilik), klipcha fikrlash, axborot, virtual muhit, psixika.

Abstract: This article analyzes the positive and negative effects of digital technologies on the human psyche, particularly on attention and memory processes. The phenomena of "clip thinking", attention dispersion, and "digital amnesia", arising from the acceleration of information flow, are highlighted. At the same time, recommendations are provided on how modern technologies can be effectively used to develop cognitive abilities.

Key words: digital technologies, attention, memory, cognitive development, digital amnesia, multitasking, clip thinking, information, virtual environment, psyche.

Аннотация: В данной статье анализируются положительные и отрицательные эффекты цифровых технологий на человеческую психику, в частности на процессы внимания и памяти. Рассматриваются феномены "клипового мышления", рассеянности внимания и "цифровой амнезии", возникающие в результате ускорения информационного потока. Одновременно даются рекомендации по эффективному использованию современных технологий для развития когнитивных способностей.

Ключевые слова: цифровые технологии, внимание, память, когнитивное развитие, цифровая амнезия, многозадачность, клиповое мышление, информация, виртуальная среда, психика.

KIRISH

So'nggi yillarda ta'lim tizimida raqamli texnologiyalar keng joriy etilgani bilan birga, o'quvchilarning diqqatni jamlash qobiliyati, hissiy barqarorligi va o'rganish motivatsiyasida sezilarli o'zgarishlar kuzatilmoqda. Virtual muhitdagi uzluksiz axborot oqimi, ekran qarshisida uzoq vaqt o'tirish va ko'p vazifalilik (multitasking) o'quvchi psixikasiga sezilarli darajada yuklama beradi. Raqamli ta'limning afzalliklari bilan bir qatorda, psixologik xavf omillari – e'tiborning tez chalg'ishi, hissiy toliqish, onlayn stress va motivatsiyaning pasayishi ham ortib bormoqda. Shuning uchun o'quvchilarda raqamli muhitda diqqatni boshqarish va emotsional muvozanatni saqlash ko'nikmalarini shakllantirish zamonaviy ta'lim psixologiyasining muhim vazifasiga aylandi. Tadqiqotning maqsadi raqamli vositalardan foydalanish sharoitida o'quvchilarning diqqat jarayonlari va hissiy barqarorligiga ta'sir etuvchi psixologik omillarni aniqlash hamda ularni rivojlantirish bo'yicha samarali yondashuvlarni ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotda kuzatuv, psixologik test (B. Tepperning "Diqqat hajmi" metodikasi), so'rovnoma va suhbat usullari qo'llanildi. Tadqiqotda 50 nafar 9-11-sinf o'quvchilari ishtirok etdi. Ulardan 60 foizi kuniga 4 soatdan ortiq vaqtni smartfon yoki kompyuter qarshisida o'tkazishini bildirgan.

O'tkazilgan testlar shuni ko'rsatdiki, raqamli vositalardan ortiqcha foydalanish o'quvchilarning diqqat hajmi va diqqatni barqaror ushlab turish qobiliyatini pasaytiradi. Respondentlarning 72 foizida "tez chalg'ish" holati, 43 foizida esa "hissiy charchoq" belgilari qayd etilgan. Biroq raqamli texnologiyalardan me'yorida foydalana-digan o'quvchilarda kognitiv faollik, ijodiy fikrlash va o'z-o'zini boshqarish darajasining yuqoriligi aniqlangan. XXI asr yuqori texnologiyalar va axborot asridir. Smartfonlar, planshetlar, sun'iy intellekt va doimiy internet aloqasi hayotimizning ajralmas qismiga aylandi. Biroq cho'ntagimizdagi ushbu mitti qurilmalar nafaqat turmush tarzimizni, balki eng asosiy kognitiv (bilish) jarayonlarimiz – diqqat va xotira mexanizmlarini ham tubdan o'zgar-



tirmoqda. Raqamli texnologiyalar o'quvchilarning diqqat, emotsional holat va motivatsiyasiga kuchli psixologik ta'sir ko'rsatadi. Ekran bilan ishlash vaqtini me'yorida cheklash, tanaffuslar qilish, sport va ijodiy mashg'ulotlar bilan shug'ullanish diqqat barqarorligini oshiradi. Ta'lim jarayoniga diqqatni boshqarish va emotsional savodxonlikni rivojlantirishga qaratilgan mashg'ulotlarni kiritish muhimdir. O'qituvchi va psixolog hamkorligida "raqamli gigiyena" madaniyatini shakllantirish yoshlar ruhiy salomatligining muhim kafolati bo'lib xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Stenford universiteti professori Klifford Nass (Clifford Nass) o'zining media ko'p vazifalilik (media multi-tasking) bo'yicha olib borgan fundamental tadqiqotlarida raqamli qurilmalardan bir vaqtning o'zida foydalanish diqqat mexanizmlariga jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatishini isbotlagan. Nassning aniqlashicha, surunkali ravishda ko'p vazifalilik bilan shug'ullanuvchi insonlar axborotni saralash (filtrlash) qobiliyatini yo'qotadilar va ahamiyatsiz tashqi qo'zg'atuvchilarga oson chalg'iydilar. Shuningdek, taniqli publitsist va tadqiqotchi Nikolas Karr (Nicholas Carr) o'zining "The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains" ("Sayozliklar: Internet miyamizga nima qilyapti?") asarida internet muhitining o'ziga xos tuzilishi (giperhavolalar va tezkor matnlar) inson miyasini ma'lumotlarni yuzaki qabul qilishga moslashtirayotganini ta'kidlaydi. Karrning fikricha, raqamli axborot oqimi insonning uzoq muddatli diqqat barqarorligini (sustained attention) zaiflashtirib, uni qisqa muddatli va impulsiv diqqatga yo'naltirmoqda. Xotira jarayonlarining raqamli muhitga moslashuvini o'rganishda Kolumbiya universiteti psixologi Betsi Sperrou (Betsy Sparrow) va uning hamkasblari tomonidan 2011-yilda o'tkazilgan tadqiqotlar muhim burilish nuqtasi bo'ldi. Sperrou ilm-fanga "Google effekti" (yoki "raqamli amneziya") terminini olib kirdi.

Sperrou tadqiqoti xulosalariga ko'ra, insonlar ma'lumotni keyinchalik kompyuter yoki internet orqali qayta topish imkoniyati mavjudligini bilsalar, uning mazmunini eslab qolishga kamroq harakat qiladilar. Miya axborotning o'zini saqlashdan ko'ra, uni qayerdan topish mumkinligini eslab qolishga moslashadi. Bu esa xotiraning tranzaktiv (tashqi manbalarga tayanuvchi) shaklini yuzaga keltiradi. Salbiy tendensiyalardan tashqari, ilmiy adabiyotlarda texnologiyalarning kognitiv rivojlanishdagi ijobiy o'rni ham keng yoritilgan. Neyrobiolog Dafna Bavelier (Daphne Bavelier) va uning jamoasi tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ayrim turdagi raqamli o'yinlar vizual diqqatni, fazoviy fikrlashni va qaror qabul qilish tezligini oshirishi mumkin. Shu bilan birga, D. Anki va G. Ebbingauzning unutilish egri chizig'i konsepsiyasiga asoslangan intervalli takrorlash dasturlari uzoq muddatli xotirani shakllantirishda raqamli vositalarning samaradorligini namoyon etadi. Mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar insonning diqqat va xotira jarayonlarini yo'q qilmayapti, balki ularni transformatsiya qilmoqda. Asosiy muammo texnologiyaning o'zida emas, balki undan nazoratsiz foydalanishda ekanligi ko'plab olimlar tomonidan e'tirof etilgan. Miya neyroplastikligi raqamli muhitga moslashmoqda, biroq bu jarayonda chuqur tahliliy fikrlash va uzoq muddatli xotirani saqlab qolish uchun muvozanatli raqamli gigiyenaga amal qilish talab etiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotning metodologik asosi raqamli texnologiyalarning inson kognitiv tizimiga, xususan, diqqat va xotira jarayonlariga ta'sirini har tomonlama va xolis baholashga qaratilgan. Tadqiqot jarayonida kognitiv psixologiya, neyrobiologiya va zamonaviy sotsiologiya metodlarining sintezidan foydalanildi. Tadqiqot tuzilishi va ma'lumotlarni yig'ish metodlari quyidagi bosqichlarni qamrab oladi: Nazariy-tahliliy metodlar (tizimli tahlil va qiyosiy yondashuv) Dastlabki bosqichda mavzuga oid xalqaro va mahalliy ilmiy adabiyotlar, xususan, PubMed, Scopus, Google Scholar va ResearchGate ma'lumotlar bazalarida e'lon qilingan so'nggi 10-15 yillik empirik tadqiqotlar tahlil qilindi.

Qiyosiy tahlil: An'anaviy (kitobxonlik, yuzma-yuz muloqot) va raqamli (internet, gadgetlar, ijtimoiy tarmoqlar) muhitda miyaning axborotni qayta ishlash tezligi hamda uning sifat ko'rsatkichlari o'zaro qiyoslandi

Abstraksiyalashtirish va umumlashtirish: Olingan nazariy ma'lumotlar asosida raqamli muhitning salbiy (raqamli amneziya, diqqat tarqoqligi) va ijobiy (neyroplastiklik, tezkor qaror qabul qilish) omillari guruhlashtirildi.

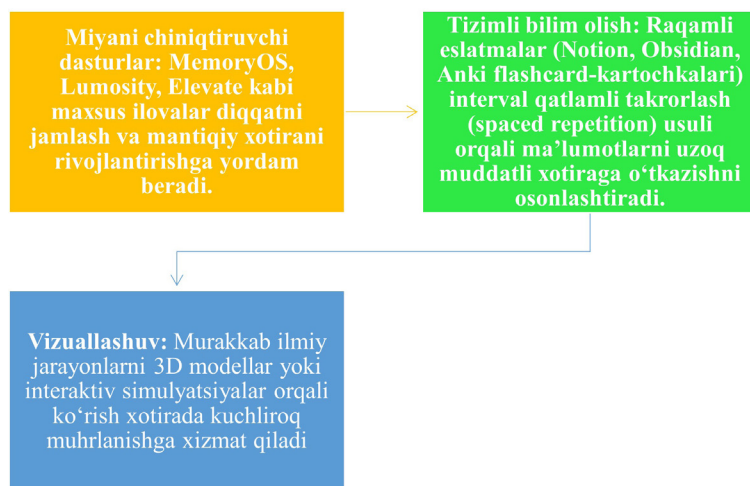
Empirik metodlar. Raqamli texnologiyalarning real vaqtdagi ta'sirini o'rganish maqsadida ijtimoiy-psixologik so'rovnoma hamda psixodiagnostik test metodikalaridan foydalanildi:

1. Anketa so'rovnomasi. Respondentlarning kunlik smartfon va internetdan foydalanish vaqti, undan foydalanish maqsadlari hamda ularda diqqatning susayishi yoki xotiraning pasayishini subyektiv his qilish darajasi aniqlandi.
2. Kognitiv testlar (psixodiagnostika). Diqqat barqarorligi va ko'p vazifalilikni o'rganish uchun Shulte jadvallari (Schulte Tables) hamda Strup testi (Stroop Task) modifikatsiyalaridan foydalanildi. Qisqa va uzoq muddatli xotirani baholash uchun Luriyaning "10 ta so'zni eslab qolish" metodikasi qo'llanildi. Bunda respondentlarning ma'lumotni qog'oz shaklida va raqamli ekranda o'qigandagi natijalari o'zaro solishtirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Diqqat inqirozi: tarqoqlik va "multitasking". Raqamli texnologiyalar inson diqqatini doimiy ravishda sinovdan o'tkazadi. Ijtimoiy tarmoqlardan keladigan bildirishnomalar (notifications), qisqa videolar (Reels, TikTok) va cheksiz yangiliklar lentalar diqqatni bir nuqtaga jamlashga xalaqit beradi. Ko'p vazifalilik (multitasking) illyuziyasi. Ko'pchilik bir vaqtning o'zida dars qilish, musiqa tinglash va do'sti bilan yozishishni yuqori samaradorlik belgisi deb hisoblaydi. Biroq neyrobiologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, miya bir vaqtning o'zida ikkita murakkab vazifaga to'liq diqqat qaratishga qodir emas. U shunchaki bir vazifadan ikkinchisiga juda tez o'tadi (switching). Bu esa miyani tez charchatadi va ish unumdorligini pasaytiradi. Klipcha fikrlash (clip thinking). Qisqa vizual kontentlarning keng tarqalishi natijasida zamonaviy foydalanuvchilarda uzun matnlarni o'qish va chuqur mushohada yuritish qobiliyati susayib bormoqda. Diqqatning barqarorlik davomiyligi (attention span) sezilarli darajada qisqarmoqda.

Xotira evolyutsiyasi: "Google effekti" va raqamli amneziya. Ilgari odamlar telefon raqamlari, manzillar va muhim sanalarni eslab qolishga majbur bo'lganlar. Bugungi kunda esa bu vazifalarni smartfonlar va raqamli qurilmalar bajaradi. Ushbu jarayon ilm-fanda "Google effekti" yoki "raqamli amneziya" deb ataladi. Inson miyasi internet orqali osongina topish mumkin bo'lgan ma'lumotlarni eslab qolishga ortiqcha energiya sarflamaydi. Miya ma'lumotning o'zini emas, balki uni qayerdan topish mumkinligini eslab qolishga moyillik bildiradi. Bu holat bir tomondan xotirani ortiqcha yuklamalardan xalos qilsa, ikkinchi tomondan ma'lumotlarni uzoq muddatli xotirada mustahkamlash qobiliyatini zaiflashtirishi mumkin. Chunki ma'lumot ustida chuqur fikr yuritilmasa va u faol qayta ishlanmasa, u qisqa muddatli xotirada qolib ketadi hamda tez unutiladi. Raqamli dunyoni faqat salbiy jihatdan baholash to'g'ri emas. Texnologiya – bu vosita, undan qanday foydalanish esa insonning o'ziga bog'liq. Inson miyasi hayoti davomida o'zgarishga va yangi sharoitlarga moslashishga qodir bo'lib, bu xususiyat neyroplastiklik deb ataladi.



2-rasm: Xotira rivojlantiruvchi omillar

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash o'qitish jarayonining samaradorligini oshirish, o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash hamda ularni mustaqil fikrlaydigan, ijodkor shaxs sifatida shakllantirishda beqiyos ahamiyatga ega. Bundan tashqari, mazkur texnologiyalar o'quvchilarni zamonaviy jamiyat talablariga mos, raqobatbardosh, bilimli va mas'uliyatli shaxs sifatida tarbiyalashga



xizmat qiladi. Boshlang'ich sinf texnologiya darslarini an'anaviy qolipdan chiqarib, zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish bugungi kunning dolzarb talabidir.

Bunday darslar shunchaki oddiy qo'l mehnati (qog'oz qirqish yoki loy qorish) bilan cheklanib qolmay, balki bolalarda kreativ fikrlash, muhandislik tafakkuri elementlari hamda muammolarni mustaqil hal etish ko'nikmalarini shakllantiradigan muhim poydevor vazifasini bajaradi. Demak, har bir o'qituvchi zamonaviy pedagogik texnologiyalarni chuqur o'rganib, ularni dars jarayonida ijodkorlik bilan tatbiq etsa, ta'lim sifati yanada yuqori bosqichga ko'tariladi. Shu bois, ta'lim tizimida innovatsion yondashuvlarni keng qo'llash nafaqat bugungi kun talabi, balki kelajak uchun mustahkam zamin yaratishning muhim vositasi hamdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ahadova, M. (2025). Zamonaviy pedagogik jarayonlarda uzluksiz kasbiy rivojlanish va uning o'quvchilarning natijalariga ta'siri. *Maktabgacha va maktab ta'limi jurnali*, 3(6).
2. Alimov, A. (2025). Zamonaviy media texnologiyalarini ta'lim jarayoniga qo'llashning zarurati. *Maktabgacha va maktab ta'limi jurnali*, 3(9).
3. Ismatillayevna, T. M. (2025). Boshlang'ich ta'limda interfaol metodlar orqali dars samaradorligini oshirish. *Tanqidiy nazar, tahliliy tafakkur va innovatsion g'oyalar*, 2(2), 446-448.
4. Ruzieva, S. (2021). Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalash va rivojlantirishda faoliyatning o'rni. *Buxoro davlat pedagogika instituti jurnali*, 1(1).
5. Zilolaxon, K. (2025). Improving the Methodology of Developing Phonetic Competencies of Primary School Students. *Maktabgacha va maktab ta'limi jurnali*, 3(9).

- 
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari



MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №6(5)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.